

אתרי צומח וצמחייה טבעיים על חמרה וכורכר בשרון

אתרי הצומח והצמחייה הטבעיים של חמרה וכורכר בשרון שנותרו לפליטה הם שטחים קטנים ומקוטעים המהווים מובלעות בתוך שטחים מעובדים או שטחי כינוי (ראה מפה בעמוד הבא).

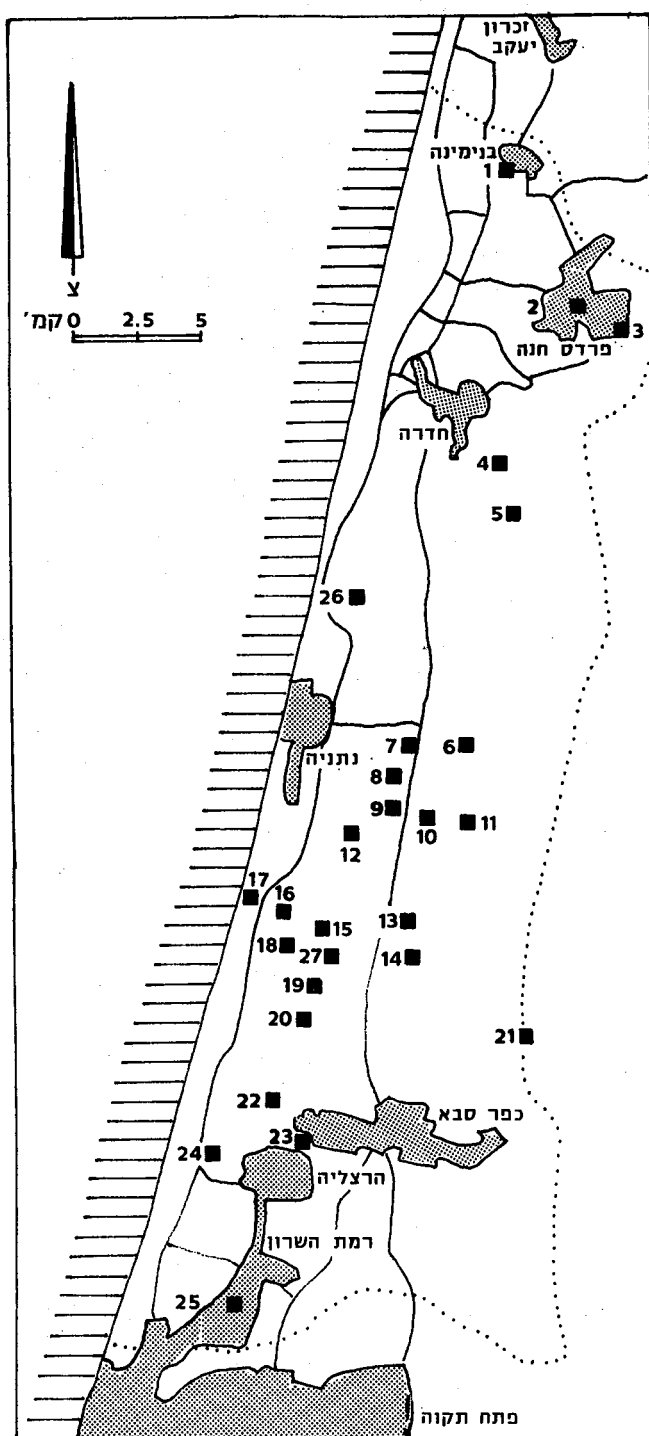
במפה וברשימה שלהלן צוינו אתרים שבהם ישנם כתמי צומח טבעי ממש או צומח טבעי מופרע במידה מסוימת אך לא הרוס לחלוטין. אין ספק שאוכלוסיות של מלנים רבים שהם טיפוסיים לחמרה וכורכר שרדו גם במקומות רבים אחרים: בחורשות עצים, בשולי שדות ופרדסים, בחצרות, בצידי דרכים ובשדות מוברים זמנית, אך אלה לא נכללו כאן.

הרשימה בשרון כוללת 27 אתרים בצירוף פרטים כלליים על המקום ותקציר של מצאי הצומח והצמחייה המצוי בהם. בהמשך מובא תיאור מפורט של הצומח והצמחייה בשמונה מבין האתרים הללו, והם:

פרדס חנה, גבעת זיתא, אילנות, הדסים, חרוצים-צפון, תל יצחק-דרום, יקום והרצליה ג'

כמה מן האתרים הם שמורות טבע ומידע על המצוי בהם מופיע בספרות העוסקת בשמורות הטבע. נזכיר את ספרו של עוזי פז "ארץ הצבי והיעל" (הוצאת מסדה ורשות שמורות הטבע, 1981). על אתרים רבים נמסר מפני בוטנאים ואנשי שדה. נציין כאן את ד"ר אלרון, בלה שנהר, יחיאל מדור חיים, אבינעם קפלן, ד"ר ר. קישון, ד"ר ורדה רביב, ד"ר גבריאל שילר וד"ר אבי שמידע. לעזר רב במיוחד היו רשימות צמחים קודמות לפי נ.צ. שהוכנו על ידי רוחמה ברלינר.

מרבית האתרים נסקרו ונדגמו בשנים 1982-1984. בדיגום הצומח והצמחייה השתתפו: ד"ר גד פולק, משה הרטמן, נגה ארליך, מיכל אוקו וצביה שפירא. סקרי השדה נעשו בסיוע "קרן הצבי". עיבוד הנתונים ואיחסונם נעשה באמצעות רת"ם - רשת תצפיות ומידע על צמחי ארץ-ישראל.

איור מס' 1: מפת אתרי
הצומח והצמחיה הטבעיים
של חמרה וכורכר
שנותרו לפלטה בשרון.

הסבריל המספרים - ראה בעמודים הבאים.

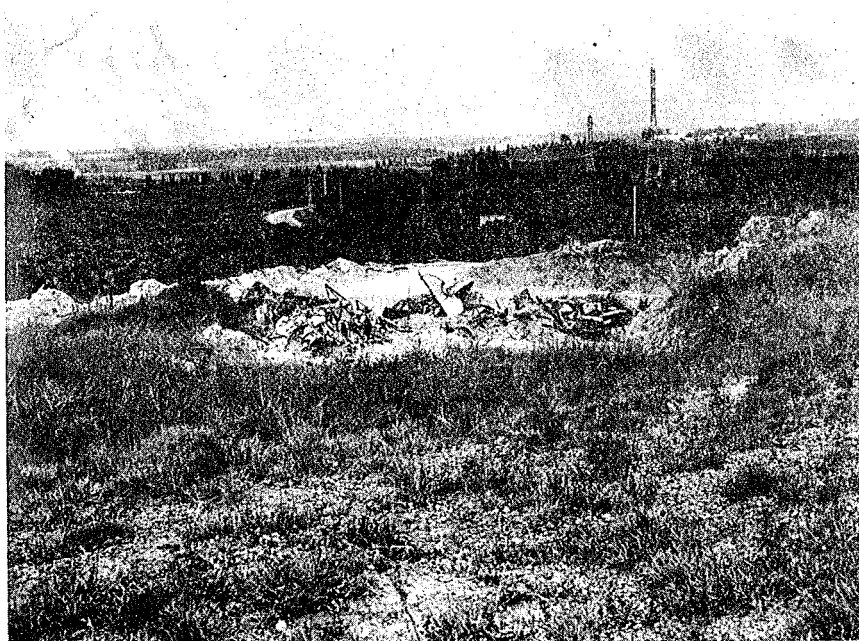
רשימת האתרים (המספרים - לפי המצויין במפה)

1. בנימינה - שכונת יעקב. נ.צ. 1442-2141. חמרה חולית וחמרה סיינית. פרדס שנעקר, עם סימני הפרעה רבים. הצומח - שיחיה דלילה של מתנן שעיר עם עשבוניים של חמרה חולית. צמח נדיר ומיוחד: כונדרילה סמרנית.
2. פרדס חנה - מרכז. נ.צ. 1473-2090. יער אלוני תבור עם מלווים מיוחדים וצמחיית חמרה אופיינית. ראה תיאור מפורט בעמוד 87.
3. תל אלון. נ.צ. 1467-2073. שרידי יער אלון התבור עם תת-יער עשבוני של זקנן שעיר וחילף החולות. צמחיית חמרה טיפוסית. שמורת טבע.
4. גבעת זיתא. נ.צ. 1443-2018. גריגות של קידה שעירה ומיני הלוטם בחמרה סיינית; חילף החולות ועכנאי שרוע בשטחים חוליים. אוכלוסיות של אזוביון דגול, שמשונית הטפין, צבעוני השרון ונרקיס אפיל. ראה רשימה מפורטת בעמוד 84.
5. גבעת-חיים איחוד. נ.צ. 1454-2006. גריגה של קידה שעירה ומיני לוטם עם אזוביון דגול על חמרה חולית.
6. כפר יונה. ש.צ. 1425-1919. קטע של יער פתוח של אלון התבור וחברה עשבונית של חילף החולות על חמרה חולית. אוכלוסיות של תורמוס א"י, צבעוני השרון ומקור-החסידה היפה. מציאה חד-פעמית של היפוכריס קרח.
7. נורדיה. נ.צ. 1410-1017. שטח מבותר עם חמרה סיינית. הצומח: גריגה של קידה שעירה ולוטם מרווני. בשטחים חוליים שליט חילף החולות. גדלים כאן תורמוס שעיר, שמשונית הטפין וצמחי חמרה רבים כמו תורמוס א"י, צבעוני השרון ורכפה מזרחית. עבודות עפר גרמו להרס ניכר בשטח.
8. צומת פרדסיה. נ.צ. 1407-1900. מחשוף קטן של חוסמס של חברת קורנית מקורקפת ולוטמית דביקה. אוכלוסיה של גולנית ערבית. פרטים של חבצלת קטנת-פרחים.
9. אילנות - מערב. נ.צ. 1405-1890. צמחייה וצומח של חמרה וחמרה חולית מתחת ליער נטוע של אקליפטוסים. גריגה של קידה שעירה ואזוביון דגול. אוכלוסיות של שמשונית הטפין, תורמוס שעיר וצבעוני השרון, סחלב קדוש, קיטה סוככנית.
10. אילנות - מזרח. נ.צ. 1411-1888. חלקות גריגה ובתה על חמרה סיינית. נזאז וחמרה חולית. שפע של מינים נדירים. ראה פירוט בעמוד 88.

11. קדימה. נ.צ. 1428-1882. שרידי יער אלון תבור עם חברות דגניים עשבוניים של תלת-מלען ארוך וחיילף החולות. שמורת טבע. (ראה תמונה בעמ' 95)
12. שמורת הדסים. נ.צ. 1389-1878. שטחי חמרה סיינית וחוסמס בהתחדשות לאחר שריפה ב-1970. גריגה של קידה שעירה - לוטס מרווני - מתנן שעיר. בתה של קורנית מקורקפת ולוטמית דביקה. אוכלוסיות של אזוביון דגול וגולנית ערבית. שמורת טבע. (ראה רשימה בעמ' 90)
13. בני דרור. נ.צ. 1405-1850. שטחי חמרה חולית עם מחשוף כורכר קשים. שיחיה של מתנן שעיר וצחנן מבאיש עם עץ אלון התבור. צמחייה עשבונית טיפוסית לחמרה חולית: תורמוס א"י, צבעוני השרון, מקור-החסידה התל-אביבי, תלתן פלישתי, תלתן דו-גוני, תורמוס צהוב.
14. תל-מונד. נ.צ. 1406-1837. גבעת כורכר ושטחי חוסמס. חברות של קידה שעירה - לוטס מרווני, קורנית מקורקפת - לוטמית דביקה. אוכלוסיות של אזוביון דגול, גולנית ערבית. האתר בסכנה בגלל כרייה בלתי חוקית של כורכר. (ראה תמונה בעמוד 83)
15. שמורת תל-יצחק. נ.צ. 1372-1843. קטעי גריגה של קידה שעירה. אוכלוסיות גדולות של אזוביון דגול. תורמוס שעיר. פרטים בודדים של תורמוס צהוב. מציאה חד-פעמית של פשתנית ריסנית. שמורת טבע.
16. שמורת שער פולג. נ.צ. 1350-1853. קטעים של רכס הכורכר השני. צומח וצמחייה של כורכר קשה. שמורת טבע.
17. שמורת הפולג. נ.מ. 1348-1856. שטחי חמרה חולית וכורכר. אוכלוסיות גדולות של צבעוני השרון, אירוס הארגמן ותורמוס א"י. מיוחדת לכאן חומעת האוירון. שמורת טבע.
18. יקום. נ.צ. 1357-1842. גבעת כורכר ושטחי חמרה ממזרח למבני הקיבוץ אירוס הארגמן, בן-חצב יקינתוני, אחילוף צר-עלים, מקור-החסידה תמים-העלים. ראה רשימה מפורטת בעמוד 96.
19. חרוצים צפון. נ.צ. 1368-1817. כמה חלקות קרקע עם חמרה, חוסמס וסחף חמרה וחברות הצמחים האופייניות להם. שטחים שנרשפו לאחרונה בקיץ 1983. אוכלוסיות של געדה קיפחת, בוצין בירותי, אזוביון דגול, שמשונית הטפין, תורמוס שעיר.

ראה רשימה מפורטת בעמוד 99.

20. שמורת רכס חרוצים. נ.צ. 1368-1808. שטחי חמרה מטיפוסים שונים, מבוטרים על-ידי ערוצים. חברות צמחים טיפוסיות לחמרה. ריכוזים של מינים נדירים: אזוביון דגול, געדה קיפחת, בוצין בירותי, נעצוצית סבוכה, שמשונית הטפין, תורמוס שעיר. שפע של גיאופיטים. שרידי יער אלון התבור. שמורת טבע.
21. רמת הכובש. נ.צ. 1456-1803. שטחי חמרה סיינית אדומה בשטח מבוטרי ובחלקו נטוע באקליפטוסים. גריגות של קידה שעירה ובתות של סירה קוצנית. מינים נדירים: אזוביון דגול, שמשונית הטפין, קיטה סוככנית, ערבז החוף, צפרנית שרונית (מצאה בודדת).
22. כפר בתיה. נ.צ. 1359-1773. שטחי חמרה מטיפוסים שונים וחוסמס. חברות של לוטם מרווני, תלת-מלען ארוך, קורנית מקורקפת. מינים מיוחדים: פשתנית יפו, סחלב קדוש, שמשונית הטפין, שום לבנבן.
23. רעננה - גבעה 73. נ.צ. 1369-1763. כתם זעיר על מדרון של חמרה סיינית עם שרידי גריגה. אוכלוסיה גדולה של פשתנית ריסנית.
24. הרצליה ב'. נ.צ. 1332-1760. כורכר עם חברות של קורנית מקורקפת - מתנן שעיר, ושברק מצוי. ראה רשימה מפורטת בעמוד 96.
25. צהלה. נ.צ. 1341-1695. חול חמרה עם מחשוף כורכר. יחידות צומח של רתם המדבר, שמשון סגלגל וקידה שעירה. צמחיית חולות וחמרה. כן גדל כאן אירוס הארגמן. ראה במדור "מכתבים לרת"ם" את רשימתו של עוז גולן.
26. שמורת ביתן אהרון. נ.צ. 1383-1971. כורכר קשה עם בתה של קורנית וזקנן וגריגות של קידה שעירה. שרידים של חברת חרוב מצוי ואלת המסטיק. מיני סחלבים ודבורניות, וגיאופיטים נוספים. שמורת טבע.
27. תל יצחק - דרום. נ.צ. 1374-1834. גבעת כורכר וכתבי חוסמס. חברות בתה של קורנית מקורקפת וזקנן שעיר. ראה פירוט על האתר בעמוד 94.

תל-מונד: גבעת הכורכר במקום הינה שמורת טבע מוצעת, אך למרות זאת מתבצעת בה כריית כורכר בלתי חוקית. כריית הכורכר הותירה פצע מכוער בנוף הגבעה, ההולך וגדל משנה לשנה. בשנתיים האחרונות משמש אתר הכרייה כמצבור לאשפה ולפסולת בניין (ראה תמונה עליונה). שריפות בלתי מבוקרות פוגעות אף הן בגבעת תל-מונד. בתמונה התחתונה נראית התחדשות של חילוף החולות בעקבות שריפה. צילם: משה הרטמן.